

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU

Journal of Language and Education

4/2, 158-169

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 15.04.2023

Makale Kabul Tarihi: 16.05.2023

Oğraş, Y. S. (2023). Ömer Seyfettin'in eserlerinde Osmanlılık fikrinin eleştirisi. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 4(2), 158-169. <https://dx.doi.org/10.46321/bugu.122>

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİNDE OSMANLILIK FİKRİNİN ELEŞTİRİSİ

Yusuf Sinan OĞRAŞ (Doktora Öğrencisi)

Bursa Uludağ Üniversitesi yusufsinan_22@hotmail.com ORCID

Öz

Ömer Seyfettin, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşamış, Türk edebiyatında derin izler bırakmış yazarlarımızdandır. Özellikle Türkçülük akımının oluşmasında ve gelişmesinde önemli yeri olan sanatçı, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın şekillenmesinde de mühim işler başarır. *Genç Kalemler* dergisinde Türkçe ile ilgili yapılmasını arzu ettiği şeyler, Cumhuriyet ile vücuda gelir. Sanatçı kimliğinin yanı sıra önemli bir Türk aydını kabul edilen yazar, yaşadığı dönemin sorunlarıyla ilgilenir, bunlara çözümler arar. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu vaziyetten kurtulmasının yolunun Türkçülük fikri etrafında birleşmek olduğunu savunan sanatçı, özellikle Osmanlılık fikir hareketine sert biçimde cephe alır. Bu durum sanatkârın bazı hikâyelerinde ve makalelerinde açıkça görülür. Çalışmada yazarın makaleleri ve hikâyeleri içerisinde sadece Osmanlılık fikrini ve bu ideolojinin eleştirisini ihtiva eden metinler üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda "Ashab-ı Kehfimiz" ve "Hürriyet Bayrakları" adlı öyküler, Osmanlı Devleti'nin resmî ideolojisi sayılabilecek Osmanlılığın iflasının anlatıldığı iki önemli eser olarak karşımıza çıkar.

Anahtar Sözcükler: Ömer Seyfettin, hikâye, Osmanlılık, eleştiri, makale.

A CRITICISM OF THE OTTOMANISM IDEA IN ÖMER SEYFETTİN'S WORKS

Abstract

Ömer Seyfettin is one of our writers who lived in the last periods of the Ottoman Empire and left deep traces in Turkish literature. The author, who has an important place in the formation and development of the Turkism movement, also achieves important works in shaping the Turkish Literature of the Republican period. The things he wanted to be done about Turkish in *Genç Kalemler* magazine came into being with Republic. Considered an important Turkish intellectual as well as a penman, the author deals with the problems of his time and seeks solutions to them. As the defender, the only way for the Ottoman Empire to get rid of the situation it was in, is to unite around the idea of Turkism, the penman especially opposes the Ottomanism intellectual movement. This is seen in some of the writer's stories and articles. In his studies, only the texts containing the idea of Ottomanism and the criticism of this ideology will be emphasized among the articles and stories of the author. In this context, The stories "Ashab-ı Kehfimiz" and "Freedom Flags" appear as two important Works in which the bankruptcy of Ottomanism, which can be considered the official ideology of the Ottoman Empire, is told.

Keywords: Ömer Seyfettin, story, Ottomanism, criticism, article.

BUGU Dil ve Eğitim Dergisi, 4(2), 2023, 158-169, TÜRKİYE

Ø. Giriş:

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasi, askerî ve ekonomik açıdan en zor yüzyıldır. Bu dönemde yöneticiler, devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için çeşitli reçeteler uygular, fermanlar yayınlar, ıslahatlar yaparlar. Ancak bütün çabalara rağmen geri gidiş durdurulamaz, devlet güç kaybetmeye devam eder. Ülkenin tekrar eski ve kudretli günlerine dönmesi için kendi önerilerinin en doğru ve güvenilir yol olduğunu savunan münevverler ortaya çeşitli fikirler atarlar.

19. yüzyılın sonunda Osmanlı aydınlarının karşısında üç çıkış yolu bulunmaktadır: Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük (Tarım, 2021, s. 1). Bu fikir hareketleri farklı çevrelerce kendine taraftar bulur. Kimi aydınlar ve yöneticiler devletin yapısının çok uluslu olması hasebiyle Fransız ihtilalinin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından etkilenmemek için Osmanlıcılığı savunur. Zira Balkanlarda yaşayan uluslarda milliyetçilik düşüncesinin etkisi yoğun şekilde hissedilir. Bu durum da ülke çapında çeşitli isyanlara ve huzursuzluklara sebep olur. Fransa'da başlayıp tüm Avrupa'ya yayılan millî devletler kurma arzusunun daha yıkıcı olaylara sebebiyet vermemesi için Osmanlı Devleti, Osmanlıcılığı uygulamaya koyar. Bu yolla Batılıların devletin iç işlerine müdahale etmesini engellemek de amaçlanır. Ülkedeki tüm grupları bir çatı altında toplamak isteğinin, bir "Osmanlı Milleti" oluşturma hareketinin adı Osmanlıcılık olarak vuku bulur. Böylece farklı kavimlere ve dinlere mensup olsalar da Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan farklı etnik unsurların, bağımsızlık sevdasına düşmemesi hedeflenir (Demir, 2011, s. 333-335). Ancak Fransız İhtilali'nin doğurduğu ulusçuluk cereyanı ve Batılıların Osmanlıdaki azınlıkları kışkırtmaları, desteklemeleri Osmanlıcılık ideolojisinin başarıya ulaşmasını engeller. Ömer Seyfettin, Osmanlıcılığın kuru bir hayalden ibaret olduğu fikrine sahiptir. O, devletin kurtuluşunun Türkçülük ideolojisi etrafında birleşmekle gerçekleşebileceğine inanır. Osmanlıcılık ve onun tenkidi hatta hicvi, Osmanlıcılığa karşı ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesinin gelişimi Ömer Seyfettin'in eserlerinden takip edilebilir (Argunşah, 2000, s. 9).

Uzun zaman hayide¹, bayağı, iptidai gibi sıfatlarla sanat gücü küçümşenen Ömer Seyfettin, doğru bildiği yola yalnız çıkmışken, zamanla ardından gelenlerin çoğaldığını, Türkçenin bağımsızlığına gönül verenlerin safları durmadan sıklaştırdığını anlar. Doğru işler yaptığını bilmenin emniyetiyle yürür ve yeni kuşaklara büyük rehber olur. Dil ve edebiyat sahasında en doğru ilkeleri savunan sanatçı, fikir sahasında da döneminin en ileri düşünenlerinden biridir. O, Tanzimat sonrasının yapay Osmanlıcılığına karşı bu memleketi ancak Türkçe bir milliyetçiliğin kurtarabileceğine inanır (Nayır, 1982, s. 8-9).

Ömer Seyfettin Türklük, millî kimlik ve Osmanlıcılık hakkındaki görüşlerini sadece hikâyeleriyle dile getirmez. O, yazdığı makalelerde de bu konudaki fikirlerini beyan eder.

1. Ömer Seyfettin'in Makalelerinde Osmanlıcılık Fikrinin Eleştirisi:

"Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?" isimli makalesinde "Millet nedir?" diye soran Ömer Seyfettin, bütün dünyada dini ve dili bir olana ulus dendiğini ifade eder. Almanlar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar gibi Türklerin de bir millet olduğunu söyler.

¹ Hayide: 1. Küçük çocuklara verilen ağızda çiğnenmiş (yemek), çiğnemik: 2. Ağızlarında dolaşa dolaşa eskimiş, müptezel olmuş (söz, eser, mana, fikir vb.) gibi anlamlara gelen Farsça kökenli bir sözcüktür. bk. (Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı) <http://lugatim.com>

Sanatçı, makalesinde milleti; dinî, lisanî ve ahlaki bir topluluk olarak tanımlar. Ömer Seyfettin, metinde Türklerin bir devlet adı olan “Osmanlı” kelimesini millet ismi olarak kabul etmelerini eleştirir ve Osmanlı milleti ifadesini doğru bulmaz. O, Osmanlıdaki Türklerin kendilerini diğer coğrafyalarda yaşayan Türklerden ayrı bir uyruktanmış gibi görmelerine karşı çıkar. Yazar, Osmanlı'nın bir ulus adı değil devlet adı olduğunu farkındadır. Sanatçı bu durumu şöyle aktarır:

Bir Osmanlı Devleti vardır. Bu devletin fertleri olan Anadolulular, İstanbullular halis Türk'türler. Osmanlı Devleti'ndeki Türkler aralarındaki “lehçe” farkı için birbirlerini yabancı saymazlar. Bu hakikatleri birkaç sene evvel biz yazarken karşımıza birtakım gafiller çıkıyorlar, Osmanlılığın Türklükten ayrı bir millet olduğunu ortaya atıyorlardı. Artık bugün Türkiye'de böyle gafiller kalmamıştır. (Argunşah, 2001, s. 38-40).

Osmanlılığın Türklükten ayrı bir millet olarak değerlendirilmesine tepki gösteren Ömer Seyfettin, bu fikrin savunucusunun kalmadığını dile getirir.

Ömer Seyfettin, “Mefhum Buhranı” isimli makalede millet kavramının ne anlama geldiğini bilmeyen, devletin ismini, milletin ismi olarak kabul eden Osmanlılık fikrine mensup kimi aydınlara eleştirilerde bulunur ve Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıkların Osmanlı milletinden olmadıklarını ifade eder (Argunşah, 2001, s. 226-229).

“Beklenmesi Lazım Gelen Bir Cevap” adlı makalede ise devrin aydınlarının Osmanlı tebaasının farklı milletlerden oluşmasını “Osmanlı milleti” olarak tanımlamalarına karşı çıkar ve bu tanımın üzerinde durup onun yanlış bir ifade olduğunu belirtir (Argunşah, 2001, s. 213-214).

“Türkçülük Fikri” adlı makalede Türklerle azınlıklar arasında bir karşılaştırma yapan Ömer Seyfettin, Osmanlı Devleti'ndeki Rum, Ermeni, Sırp gibi unsurların “millet” hâline geldiklerini ve Türkleri geride bıraktıklarını söyler. Türklerin henüz millet adının anlamını bilmediklerini ve devletin kendi sınırları içerisinde kendi mahvını hazırlayan unsurlara “Osmanlı kardeşlerim” diye sarılıp onları şapur şapur öptüklerini ifade eden Ömer Seyfettin, Osmanlıcılığa ve bu fikri savunulara karşı düşüncelerini beyan eder (Argunşah, 2001, s. 201).

Ömer Seyfettin'in makalelerinde Osmanlıcılığı eleştirdiği hususlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo. 1: Ömer Seyfettin'in Makalelerinde Osmanlıcılığı Eleştirdiği Hususlar

Makalenin Adı	Eleştiri Noktası
Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?	Osmanlılığın Türklükten ayrı bir milliyet olarak tanıtılması
Mefhum Burhanı	Osmanlı milleti tabirini kullanan aydınlar
Beklenmesi Lazım Gelen Bir Cevap	Osmanlı milleti kavramı
Türkçülük Fikri	Osmanlılık taraftarlarının Türklük kavramını kavrayamaması

Ömer Seyfettin, makalelerinde Osmanlılık fikrini bazen doğrudan eleştirirken bazen de Türkçülük ile ilgili düşüncelerinin doğruluğunu ispatlamak maksadıyla dolaylı olarak tenkit eder. Devlet adının millet ismi olarak algılanması, aydınların devlet - millet ayırımı yapamaması yazarın makalelerinde Osmanlılık ile ilgili yaptığı eleştirilerin temel noktalarıdır.

2. Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Osmanlılık Fikrinin Eleştirisi:

2.1. Ashab-ı Kehfimiz:

“Mağara mensupları” anlamına gelen Ashab-ı Kehfimiz’de 17 kişinin başından geçen 17 yıllık olaylar anlatılır. Üç başlıktan oluşan öykünün ilk bölümü “Yeni Bir Dernek” adını taşır. Bu kısımda 1908-1910 yılları arasında yaşananlar dile getirilir. Olayların günlük biçiminde aktarıldığı “Sonuncu Olan İlk Teşebbüs” eserin ikinci kısmını teşkil eder. Hikâyenin son bölümü olan “On İki Sene Sonra” ise bir hatırat özelliği taşır (Polat, 2019, s. 15-16). Öyküsünü küçük bir roman olarak niteleyen Ömer Seyfettin, eserin yazılış amacını ve eseri yazdığı dönemi şu şekilde ifade eder:

Bu küçük romanı beş yıl önce yazmıştım. Amacım edebi bir eser meydana koymak değildi. Sadece aydınlarımızın garip düşüncülerini toplumsal gerçekle karşılaştırmak istiyordum. Meşrutiyet’ten sonra büyük adamlarımızın çoğuyla görüşmüştüm. Hepsinin fikri, aşağı yukarı, şu sonuçta birleşiyordu: Osmanlılık, ortak bir milliyettir. Osmanlılık ne yalnız Türklük, ne de yalnız Müslümanlık demektir. Osmanlı Devleti’nin idaresinde yaşayan her fert ‘bila-tefrik-i cins ü mezhep’ Osmanlı milliyetine mensuptur! (Ömer Seyfettin, 2021, s. 683).

Ömer Seyfettin, “Ashab-ı Kehfimiz” adlı hikâyesinde estetik kaygı güderek bir sanat eseri ortaya koymaktan çok yaşadığı dönemin aksaklıklarını, aydınların düşünce dünyalarını yansıtmayı amaçlar. O, bu hikâyeyle Osmanlılık fikrinin eleştirisini yapar, devrin bazı aydınlarının suni bir Osmanlı milleti üretme çabasını Osmanlı Kaynaşma Kulübü üzerinden ifade eder. Kulüp üyelerinin gayesi, Türk sözünü kanunlardan, tarihten, coğrafyadan, edebiyattan, hatta bütün beyinlerden silmektir. Zira böylece zihinlerde sadece “Osmanlı” adı kalacaktır. Ayrıca onlar, Türkçeyi kaldırıp yerine karma bir dil olan “Esperanto” üretmeyi hayal ederler (Çetin, 2020, s. 12).

2.1.1. Yeni Bir Dernek:

“Ashab-ı Kehfimiz” Osmanlı’nın Meşrutiyet sonrasında yıkılışına kadarki görüntüsünü kronolojik biçimde yansıtır. Hikâye, 30 Ağustos 1908 tarihinde başlar. Eserin ilk kısmında Meşrutiyet sonrası memleketin hâli anlatılır. Meşrutiyetin ilanından sonraki 15-20 günlük süre zarfında Sultan II. Abdülhamid tahttan indirilir, insanlar birbirleriyle barışır, herkesin kalbi Osmanlılık için çarpar. Meşrutiyetin getirdiği havayla Hayikyan, eski ihtilalci kimliğini bırakır ve “Osmanlı” olur. Aradan aylar geçer ve İstanbul’da düzen kalmaz. Devlete âdeta küçük çavuşlar hükmeder hâle gelir. İstanbul’u yönetmeye çalışan bu kişiler, hem şeriat ister hem de ona uygun yaşamazlar. Aynı zamanda Jön Türkleri dinsiz addeder ancak din ile millet arasındaki ayrıma bile vakıf olamazlar. Öyküde Hayikyan’ın, 31 Mart Vakasına yol açan Avcı taburunda başlayan ayaklanmanın lideri Hamdullah Çavuşla Taşkışla’da yaptığı röportajda bu durum ifade edilir (Tarım, 2021, s. 71).

“Pekâlâ, efendim, siz Türk müsünüz?”

“Hayır, Türk falan değilim.”

“Arnavut musunuz?”

“Hayır, hiçbir şey değilim.”

“Ya nesiniz?”

“Müslüman.” (Ömer Seyfettin, 2021, s. 687).

Bir müddet sonra başına buyruk askerler görevden alınır. Hayikyan ise o demlerde Niyazi Bey ile tanışır, ondan etkilenir ve Osmanlılık hususunda kendisine bir yol arkadaşı bulur. Niyazi Bey ve onun temsil ettiği kesim, yaşadıkları coğrafyaya Türkiye bile demeyen, Türk kelimesini ağzına almayan, Türkçe diye bir dilin varlığını dahi kabul etmeyen bir zihniyeti yansıtır. Ömer Seyfettin, bu durumu bir milletin varlığını tehlikeye sokacak kadar ciddi bir sorun olarak görür (Enginün, 1992, s. 43-45).

Memleketimizde ‘Türk, Türklük, Türkiye, Türkiyat’ kelimelerinin anlamları olmadığı gibi ‘Türkçe’ diye de bir dil yoktur. Biliyorsunuz ki dil bilimi ‘Her dil, bir dildir’ der. Biz Osmanlılar, bu kuralı yüzyıllar önce bozmuşuz. Yeni yapay bir dil yaratmışız. Türkçeyi, Türkçe söz dizimini yalnız avamla, kadınlar kullanırlar (Ömer Seyfettin, 2021, s. 690).

Niyazi Bey, ayrıca “Türkizm” mevzusunu iftira sayar, Osmanlıların Memalik-i Osmaniye'nin dışındaki Türkleri tanımadıklarını ifade eder, Türkçülük faaliyetinde olanları küçümser, Osmanlı hükümetinin daima Osmanlı kalacağını söyler ve bunu bir slogan hâlinde dile getirir.

Osmanlı Kaynaşma Kulübünü kurmaya çalışan ve buna muktedir olan Niyazi Bey, hem Osmanlılığın savunucusu hem de dönemin bazı aydınlarının ortak sesidir. O, eserde Ömer Seyfettin'in düşüncelerinin aksini savunan bir karakterdir. Ömer Seyfettin'e göre o ve onun gibiler, Osmanlılık yanlısı içine düşmüş, kendi kimliğinden, milletinden, dilinden, dininden kopmuş insanları temsil ederler. Dönemin Osmanlılık fikrini yetersiz ve yanlış bulan Niyazi Bey, düşsel bir devlet ve millet anlayışını inşa etmeye çalışır.

“Türk sözü kanunlardan, tarihlerden, coğrafyalardan, hatta bütün beyinlerden silinmiştir. Osmanlı, Osmanlı, Osmanlı...” (Ömer Seyfettin, 2021, s. 691).

Amacının Osmanlılık olduğunu beyan eden Niyazi Bey, Hayikyan'a yakın zamanda bir cemiyet kuracaklarını ve bu topluluğun mevcut Osmanlılık anlayışından farklı bir düşüncede olacağını söyler. O, tek ve gerçek Osmanlılığın her milletin kendi dilini konuşmasıyla sağlanamayacağı fikrindedir. Niyazi Bey, Hayikyan'a yolladığı mektupla Osmanlı Kaynaşma Kulübünü açtıklarını, hükümete verdikleri beyannameyi ve kendisiyle aynı ideali taşıyan kulüp üyelerini bildirir; Hayikyan'ı da kulübe üye olmaya davet eder. Hayikyan biraz düşündükten sonra kulübe katılmaya karar verir. O esnada Hayikyan işi gereği yurt dışına çıkmak zorunda kalır. İki yıl sonra ülkeye döner ve nihayetinde kulübe katılır.

2.1.2. Sonuncu Olan İlk Teşebbüs:

Hikâyenin ikinci bölümünü teşkil eden “Sonuncu Olan İlk Teşebbüs” adlı kısımda Osmanlı Kaynaşma Kulübünün çalışmalarına yer verilir. Milliyeti, dini ve dili yok edip yerine Osmanlı milletini, yapay bir dili ve Hz. İbrahim inancını inşa etmek isteyen kulüp üyelerine

sadece Türk üyeler destek verir. Diğer milletlerden olanlar ise bu fikirlere karşı çıkar. İki yıl sonra ülkeye dönüp kulübe gelen Hayikyan, 20 defa toplanmalarına rağmen kulübün henüz herhangi bir karar alamadığını görür, ayrıca toplantılara diğer milletlerden kimsenin katılmadığını müşahede eder. Hayikyan, yavaş yavaş cemiyetin fikirlerinin boş bir hayal olduğunu anlar. Bu arada çalışmalara katılmaya devam eder, oradaki zatların ahvaline âdetâ acır. 1912 yılına gelindiğinde Balkan Savaşları baş gösterir, Osmanlıyla savaşan Balkan milletleri neredeyse İstanbul'a kadar gelirler. Ancak o sıralarda kulüpte yeniden inşa edilecek "Yeni Osmanlı" toplumunun dininin ne olacağı konusu konuşulur.

"Ben Kaynaşma Kulübümüze devam ediyorum. Arkadaşlarım o kadar dalgın, görüşmeleriyle o kadar meşgul ki savaştan haberleri yok. Galiba her gün ufuklarımızı inleyen top seslerini bile duymuyorlar." (Ömer Seyfettin, 2021, s. 702).

Osmanlı Kaynaşma Kulübü üyelerinin hâli esere de ismini veren birçok inanışta ve Kuran-ı Kerim'de "Kehf" suresinde adı geçen "Ashab-ı Kehf"² ya da "Yedi Uyurlar" kıssasını akla getirir. Putperest olmayı reddeden ve bir mağaraya sığınıp 309 yıl uyuyan 7 kişi ve bir köpeğin hikâyesinin anlatıldığı "Ashab-ı Kehf" kıssasındaki gibi bu kulübün üyeleri de derin bir uyku hâlindedirler. Zira kulüp mensupları kendilerinden, geçmişlerinden, milletlerinden habersizdirler. Onlar, Türk kimliğini asırlardır unutmuş, Türk adını ağzına almayan gaflet uykusundaki insanların temsilcileridir.

Kulüp üyeleri nihayet gazete çıkarmaya karar verir ve gazete için "İnsanlık" isminde mutabık kalırlar. Her üye, gazete için kendi alanıyla ilgili bir makale yazar. Hayikyan makalesini tarihe, etnografyaya dayandırarak bilimsel bir iddiada bulunduğunu söyler. Ona göre Anadolu'da hiç Türk yoktur; hatta iki yüz yıl öncesine kadar Müslüman bile yoktur. Bunlar, zorla Müslüman yapılmış eski Rumlar ve Ermenilerdir. Onun fikirleri kulüpteki arkadaşları tarafından büyük mutlulukla karşılanır ve Hayikyan, arkadaşları tarafından tebrik yağmuruna tutulur. Hayikyan'ın makalesi o dönemde hem Osmanlı'da yaşayan diğer milletlerin devlete ve Türk milletine karşı niyetini, düşüncelerini hem de Osmanlıcılık sevdasına tutulup kendini inkâr eden aydın tipini göstermesi yönüyle önemlidir.

2.1.3. 12 Yıl Sonra:

Hikâyenin "12 Yıl Sonra" adlı son bölümünde Hayikyan günlüğüne bakarak geçmişi yorumlar. Bu kısımda Osmanlı Kaynaşma Kulübü "İnsanlık"ın ilk sayısını çıkarır ve 8 bin adet basılan gazetenin hepsi satılır. Ancak gazetede yazılar, milliyetçilerin tepkisini çeker; matbaaya bir sürü protesto metni gönderilir. Anadolu'nun her yerinden kulübe "Ben Türk'üm" yazıları yollanır, azınlıklar ve patrikhane de bu yeni Osmanlıcılık fikrine karşı çıkar. Bir müddet sonra kulüp üyelerine tepki göstermek amacıyla kulüp binasına insanlar akın akın gelmeye başlar.

On dakika içinde bütün cadde doldu. Kalabalık o kadar çok, o kadar sık idi ki kimse kımıldayamıyordu. Bir genç, bizim kulübün yüksek duvarına çıktı. Gayet gür, parlak bir sesle Osmanlılık kelimesinin devletle ilgili bir deyimden başka bir şey olmadığını, dinler gibi milliyetlerin de saygıdeğer, kutsal, ihmal olunmaz kurumlar olduğunu söyledi. Türkiye'de on dört milyondan fazla Türkçe konuşan Müslümanın Türk diye adlandırıldığını, Arapça konuşan yine bu kadar Müslümanın Arap diye adlandırıldığını, azınlığı oluşturan Rumlarla Ermenilerin de kendi milliyetlerini korumalarını Türklerin memnuniyetle karşılayacaklarını haykırdı (Ömer Seyfettin, 2021, s. 707).

² Ayrıntılı bilgi için bk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Ashab-ı Kehf başlığı.

Osmanlılığı müdafaa edenlerin eleştirisinin yapıldığı bölümlerden sonra Ömer Seyfettin, görmek istediği millî, şuurlu vatandaşları esere dâhil eder, iki farklı zihin dünyasını bu kısımda karşı karşıya getirir. “Millet” kavramının farkında ve bilincinde olan insanlar, güçlü bir ses olarak eserde kendilerini hissettirir. Ertesi gün kulüp üyelerini yeren “Ashab-ı Kehfimiz” adlı bir makale neşredilir, yazının tesiri ile herkes kulüp üyeleriyle alay eder. Böylece Türkçülüğün izleri öyküde görülmeye başlanır. Ashab-ı Kehf isminin makalenin tesiriyle Osmanlı Kaynaşma Kulübünün adının yerine geçmesiyle de Osmanlılık fikrinin iflası gerçekleşir. Hayikyan, o dönemde müstakbel eşi Hayganoş ile tanışır ve ona Ermenilikten vazgeçmediğini, mahsustan kulübe girdiğini söyler. Hikâyenin son kısmında kulüp üyelerinin o dönemdeki ahvalleri anlatılır. 29 Ocak 1925 tarihli günlük ile metin sona erer.

Ömer Seyfettin, öykülerinde millî bilinç oluşturmayı hedefler. Bunu kimi zaman kendi savunduğu düşüncenin tam tersini dile getiren kahramanlar üzerinden okuyucuya yansıtır. Yazar, “Ashab-ı Kehfimiz” hikâyesindeki “Osmanlı Kaynaşma Kulübü” üyelerini de bu gayeyle eserine yerleştirir. Geçmişinden, dilinden, dininden ve kültüründen yakınan hatta nefret eden kulüp üyelerine karşı oluşturduğu diğer tip -gazetenin kapısına dayanan gençler- ise millî bilince sahip bireylerdir.

Ömer Seyfettin'in bazı öykülerinde önceleri millî kimliğinden, kültüründen uzak olan kişiler, zamanla eser içerisinde dönüşüm yaşar ve millî bilince sahip olurlar. Ancak böyle bir karakter hikâyede karşımıza çıkmaz. Bu yönüyle “Ashab-ı Kehfimiz”, yazarın metinde kimlik dönüşümü yaşayan kahramanları anlattığı diğer hikâyelerinden ayrılır. Yazar, “Osmanlı milleti” girişiminin büyük bir yanlış olduğunu dile getirir, özellikle Türk ve Müslüman aydınların Osmanlılık yanılığına düşüşünü eleştirir. Bu metin, Osmanlılık fikrine karşı Türkçülüğün açık bir manifestosu, başkaldırısı olması yönüyle ve yazarın düşünce dünyasını oldukça belirgin şekilde ortaya koymasıyla onun öyküleri içerisinde ayrı bir öneme sahiptir.

2.2. Hürriyet Bayrakları:

“Hürriyet Bayrakları” hikâyesi 1914 yılının Ocak ayında Türk Yurdu dergisinde okuyucuyla buluşur (Çalen, 2017, s. 1). Bu öykü, Ömer Seyfettin'in Osmanlılığın eleştirisini yaptığı bir diğer eserdir. Metinde farklı düşüncelere sahip iki subayın konuşmalarına yer verilir. Askerlerden biri Osmanlılık fikrini savunan teğmendir. O, II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine gerçekleştirilen 10 Temmuz kutlamalarını en büyük bayram sayar. Diğer asker ise Ömer Seyfettin'in görüşlerini aktarır. Teğmen ile Osmanlılığın yanılığın ibaret olduğunu söyleyen askerin arasında geçen şu diyalog iki farklı dünya görüşünü yansıtır.

“Bütün Osmanlılar Kimlerdir?”

“Tuhaf soru! Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırpalar, Romenler, Yahudiler, Ermeniler, Türkler. Kısacası hepsi.”

Şüphesiz.”

Tekrar güldüm:

“Ama ben şüpheleniyorum.”

“Niçin?”

“Söyleyiniz, Ermeniler bir millet değil midir?”

Biraz durdu. Kararsızlıkla cevap verdi:

“Evet, bir millettir.”

“Arnavutlar da bir millet?”

“Arnavutlar da.”

“E, Bulgarlar?”

“Bulgarlar da.”

“Sırplar?”

“Tabii Sırplar da.” (Ömer Seyfettin, 2021, s. 127).

İki asker arasında geçen konuşmada Osmanlılığı savunan teğmen önce tüm azınlıkları Osmanlı çatısı altında sayar, sonra diğer askerin sorduğu sorulara cevap verirken onları ayrı birer millet olarak kabul eder. Bu durum Osmanlılığın onu savunanların zihninde dahi yeterince anlaşılır olmadığını gösterir.

Bir cinsten olmayan şeyler toplanamaz. Örneğin on kestane, sekiz armut, dokuz elma... Nasıl toplayacaksınız? Bu mümkün değildir. Bu olanaksızlık nasıl matematiksel, bozulmaz bir kural ise birbirinden geçmişleri, gelenekleri, eğilimleri, kurumları, dilleri ve idealleri farklı toplumları toplayıp hepsinden bir millet yaratmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri toplayıp adına ‘Osmanlı’ dersiniz yanılmış olursunuz. (Ömer Seyfettin, 2021, s. 127-128).

Ömer Seyfettin, eserde Osmanlılık hakkındaki fikirlerini bir askere söyletmekle kalmaz, teğmen ve teğmen örneği üzerinden Osmanlılık taraftarlarının bu hususta düşüncelerinin yanlış olduğunu verdiği örnekler vasıtasıyla ifade eder. Bu hikâyede ayrıca iki askerin Razlık’a giderken teğmenin bir Bulgar köyünü Osmanlılığın şahidi olarak göstermesi ve uzaktaki kırmızı renkli nesnelere hürriyet bayrakları zannetmesi, bu sebeple diğer subay ile iddialaşması da kayda değer bir başka durumdur.

Körsünüz azizim, bakar körsünüz. Boşuna zahmet edip bakmayınız. Gerçekleri görmek yeteneği sizde yok. Halen şüphe mi ediyorsunuz? Evet, bunlar hürriyet bayraklarıdır. Şu dağ başında kaybolmuş Osmanlı-Bulgar köycüğü On Temmuz’u kutsuyor. İnanmıyor musunuz? Onlar, Osmanlı değil midir? Yarın Osmanlı vatanına düşmanlar hücum ettiği zaman sizden önce onlar koşacaklar, Osmanlılık adına kanlar dökecekler, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklar (Ömer Seyfettin, 2021, s. 129).

Nihayetinde köye doğru yöneldiklerinde teğmenin 10 Temmuz için asıldığını düşündüğü kırmızı renkli nesnelere hürriyet bayrakları değil de kurutulmak için asılan biberler olduğunu görmesi teğmende büyük bir hicap ve şaşkınlık duygusu ortaya çıkarır. Devleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak maksadıyla ortaya atılan Osmanlılık fikri farklı nedenlerle dönemin gerçekliğinden uzak kalmış ve istenen sonucu verememiştir. Bu ideolojinin ahvali eserde bayrak zannedilen biberlerle somutlaştırılarak ifade edilir. Genç teğmen tıpkı Osmanlı Kaynaşma Kulübündekiler gibi bir yanılığını yaşayanların temsilcisi iken diğer asker Ömer Seyfettin’in fikirlerinin tercümanıdır.

Ömer Seyfettin, Osmanlılığın düveli³ bir tabir olduğunu ifade edip Osmanlı bünyesinde yaşayan Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp ve Arnavutları Osmanlı saymaz. Onların hepsini ayrı birer millet kabul eder. Azınlıkların imkân bulduklarında, çıkarları söz konusu olduğunda Türklere

³ Düveli: Devletlerle ilgili anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. bk.(Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lugatı) <http://lugatim.com>

saldırmaktan çekinmeyeceklerini bilir. Bu durum Osmanlılık düşüncesinin devlet için çok da uygulanabilir bir fikir hareketi olmadığını gösterir (Tarım, 2021, s. 26-27).

Ömer Seyfettin, “Hürriyet Bayrakları” adlı hikâyesini II. Meşrutiyet sonrasında Razlık’a giden iki asker üzerinden şekillendirir. II. Meşrutiyet Dönemi’nde Razlık’ta askerlik görevini ifa eden yazarın eserinde anlattıklarının hayatından izler taşıdığı aşikârdır. O, Balkanlarda neler yaşandığını müşahade eder, Balkan milletlerinin bağımsızlık aşkıyla neler yaptıklarına tanık olur. Sanatçının azınlıkların Türklere yaptığı zulümleri anlattığı birçok hikâyesi de mevcuttur. Balkanlarda azınlıkların devlete karşı hakiki düşüncelerini bilen yazar, bu ulusların Osmanlıya sadakatinin âdeta pamuk ipliğine bağlı olduğunu görür. Onun bir asker olarak Balkanlardaki olaylara tanık olması ve gördüklerini eserlerine yansıtması dönemin tarihini daha iyi anlayabilmek için oldukça önemlidir.⁴

3. Sonuç:

Osmanlılık, 19. yüzyılda devleti içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak ve eski gücüne kavuşturmak için ortaya atılan fikir hareketlerinden biridir. Bu ideoloji, ortaya çıktığı dönemde yöneticiler ve kimi aydınlarca desteklenir.

Osmanlı Devleti’nde yaşayan dili, dini ve etnik kökeni fark etmeksizin tüm unsurları Osmanlı milleti olarak kabul eden Osmanlılık anlayışı, farklı düşünceye sahip çevrelerce tepkiyle karşılaşır, birçok eleştiriyi ve karşı çıkışı da beraberinde getirir. Yıllarca hükümleri altında hayatlarını sürdüren azınlıklarla aynı seviyeye gelmek istemeyen Türkler, Osmanlı bünyesinde yaşayan gayrimüslimlerle eşit haklara sahip olmayı istemeyen Müslümanlar bu fikri sahiplenmez. Bunun yanı sıra Osmanlı topraklarında farklı emelleri olan Rusya’nın yürüttüğü Panславizm politikası da Osmanlılık ile çelişir. Ayrıca Avrupalı milletler de yekvücut olmuş bir Osmanlı Devleti istemediği için Rusya ile birlikte Osmanlıdaki azınlıkları kışkırtır ve onlara destek verir. Fransız ihtilalinin tesiriyle ortaya çıkan millî devlet kurma arzusu da gayrimüslimlerin Osmanlıya karşı bakışını ve tutumunu değiştirir.

Ömer Seyfettin, asker olarak görev yaptığı Balkan coğrafyasında azınlıkların devlete karşı neler düşündüklerini bildiği için Osmanlılığın fazla iyi niyetli bir çözüm arayışı olduğunun farkındadır. O, Balkan milletlerinin bağımsızlık mücadelelerine giriştiklerini ve bu uğurda her şeylerini feda edebileceklerini görür. Yazar, farklı etnik unsurları ortak bir kimlik ile devlete bağlamanın mümkün olamayacağını, ülkede yaşayan her ulusun ayrı bir millet olduğunu, bunların hepsine Osmanlı milleti elbisesi giydirilemeyeceğini bilir. Bu durumun farkına varamayanları ise Hürriyet Bayrakları’ndaki genç teğmen ve Ashab-ı Kehfimiz’deki Osmanlı Kaynaşma Kulübü üyeleri üzerinden sert biçimde eleştirir. Sanatçı, hikâyelerinde fikirlerini kahramanlar üzerinden aktarırken Osmanlılığı savunan kahramanlarla münakaşa içine girer ve onları verdiği örneklerle köşeye sıkıştırır. Böylece hikâye içerisinde zıt karakterler üzerinden Osmanlılık ve Türkçülük karşılaştırması yapar, kendi ideolojik fikri olan Türkçülüğün Osmanlılığa galip geldiği hikâyeler neşreder. Ayrıca o, yazdığı birçok makalede ve “Ashab-ı Kehfimiz” hikâyesinin ön sözünde bu ideoloji hakkındaki düşüncelerini aracısız bir biçimde dile getirir, Osmanlılığın neden yanlış ve geçersiz bir fikir hareketi olduğunu ifade eder.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Alev Sınar Uğurlu, Asker Bir Yazarın Tarihe Tanıklığı: Ömer Seyfettin’in Balkan Savaşı Hatıraları, *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin’e Armağan*, (Ed. Alev Sınar Uğurlu ve Selçuk Kırılı), Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi, 2020.

Devletin siyasi, askerî ve ekonomik yönden çok zor şartlar altında bulunduğu bir dönemde Türklük bilincinin oluşması için çabalayan Ömer Seyfettin, memleketin içinde bulunduğu ahvalden ancak millî bir şuur ve birliktelik ile çıkabileceğini öngörür. Tarihi olaylar ve gerçeklerle meseleye bakıldığında Ömer Seyfettin'in fikirlerinin ne derece isabetli olduğu görülür.

Kaynaklar

- Akçura, Y. (2014). *Üç tarz-ı siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Argunşah, H. (2000). *Ömer Seyfettin bütün eserleri şiirler, mensur şiirler, fıkralar, hatıralar, mektuplar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Argunşah, H. (2001). *Ömer Seyfettin bütün eserleri makaleler 2, tercümeleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çalen, M. K. (2017). Ömer Seyfettin'in iki hikâyesi üzerinden bir üç tarz-ı siyaset değerlendirmesi. *IV. IBANESS Kongreler Serisi Bildiriler*, 1-9.
- Çetin, N. (2020). Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde mankurtluk. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25, 1-21.
- Demir, Ş. (2011). Tanzimat döneminde bir devlet politikası olarak Osmanlıcılık. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 331-348.
- Enginün, İ. (1992). *Ömer Seyfettin'in hikâyeciliği, doğumunun yüzüncü yılında Ömer Seyfettin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Enginün, İ. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Güneş, M. (2011). XX. yüzyılın başlarında Balkanlardaki siyasi ve etnik çatışmaların Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yansması. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 163-187.
- Kanter, B. (2013). Ömer Seyfettin hikâyelerinin kurucu unsurları. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 10, 99-113.
- Nayır, Y. N. (1982). *Ömer Seyfettin yaşamı, sanatı, yapıtları*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Polat, N. H. (2019). *Ömer Seyfettin Ashab-ı Kehfimiz*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (2021). *Bütün eserleri*. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Sınar Uğurlu, A. (2020). Asker bir yazarın tarihe tanıklığı: Ömer Seyfettin'in Balkan Savaşı hatıraları. *Vefatının 100. yılında Ömer Seyfettin'e armağan* (Ed. Sınar Uğurlu, A. ve Kırlı, S.). Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi.
- Tarım, R. (2021). *Ömer Seyfettin üzerine*. Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi.

İnternet Kaynakları

<https://islamansiklopedisi.org.tr>

<http://lugatim.com>

Extended Abstract

Ömer Seyfettin is a great writer who lived in the last periods of the Ottoman Empire and left deep traces in Turkish literature. Ömer Seyfettin, who is one of the first names that comes to mind when talking about stories in Turkish literature, has also produced works in different genres besides stories. Although he is one of the greatest writers of Turkish literature, sometimes he is an important intellectual. His ideas shaped the period of National Literature to a great extent. Ömer Seyfettin, who has an important place in the formation and development of the Turkism movement as a thinker, has also accomplished important things in shaping the Turkish literature of the Republican period. The things he wanted to be done about Turkish in Genç Kalemler magazine came into actualize with the Republic. Ömer Seyfettin, a Turkish intellectual, was interested in the problems of his time and sought solutions to these problems. The 19th century was a very active and difficult period for the Ottoman Empire. Because in this century, the Ottoman Empire lost a lot of land, the state's economy deteriorated. The state has experienced many difficulties in military and administrative terms. Many intellectuals, who wanted to save the Ottoman Empire from this difficult situation, put forward various ideas. These are Ottomanism, Islamism, and Turkism. Ömer Seyfettin argued that the way to get rid of the situation the Ottoman Empire was in was to unite around the idea of Turkism. He supported this idea with his Works and writings. In this context, he wrote many stories and articles. While he was advocating the idea of Turkism in his stories and articles, on the other hand, he took a hard line against the idea movement of Ottomanism. Because Ömer Seyfettin thinks that the idea of Ottomanism is the biggest obstacle and error in front of the liberation of the state. He emphasized that those who have the idea of Ottomanism live in a fantasy world and that this idea is far from the conditions and reality of the period. Ömer Seyfettin ironically expressed these ideas in his stories "Ashab-ı Kehfimiz" and "Freedom Flags".

Ashab-ı Kehfimiz, tells about a group of people who defended the idea of Ottomanism and the work of the Ottoman Fusion Club, founded by these people. Everything that happens in the story is conveyed to the reader from Hayikyan's diary. The story consists of three parts: "A New Association", "The First Attempt to the Last" and "12 Years Later". In the first part, titled "A New Association", an Ottoman Fusion Club is established under the leadership of Niyazi Bey and many intellectuals. An Armenian named Hayikyan also joins this club. In the episode titled The Last One First Attempt, Hayikyan first supports the ideas of this club, then sees that the ideas here cannot be implemented, they are imaginary things, and acts accordingly. The members of the Ottoman Fusion Club, which was initially founded by people of different languages, races, and beliefs, and who accepted everyone as an Ottoman Nation regardless of their religion or race, cut their ties with the club over time. Except for Hayikyan, only Turkish and Muslim members remain in the club. Club members aim to publish a newspaper with all their might. In the end, the members of the Ottoman Fusion Club, who published the first issues of their newspaper, called "Humanity", faced a great reaction from society. The idea of building a nation without an identity, which they advocated, caused the fire of Turkism to flare up in Anatolia. In the last part of the story, 12 Years Later, the story ends with the current situation of the members of the Ottoman Fusion Club. In this episode, Hayikyan, who saw that the idea of Ottomanism was an empty dream, married his lover Hayganuş and the community dispersed.

Another story of Ömer Seyfettin, in which the idea of Ottomanism is criticized, is the Flags of Freedom. In this story, the events are conveyed to the reader by the speeches of two soldiers. One of the soldiers is a lieutenant who advocates the idea of Ottomanism, and the other

is an officer who is a defender of the idea of Turkism. II. The lieutenant, who said that the 10th of July celebrations after the declaration of the Constitutional Monarchy was the biggest holiday, and the other soldier who did not agree with him and who was the spokesman of Ömer Seyfettin in the story, travel to Razlık together. The lieutenant, who was a defender of the idea of Ottomanism, said that the Balkan nations were loyal to the Ottomans and that when the Ottomans fell into trouble, the Bulgarians would come to their aid first, and that they were patriotic people. To prove this idea to the soldier next to him, he shows a Bulgarian village. He states that the red objects he sees from afar are the freedom flags left over from the 10th of July celebrations. However, when they approached the village, the lieutenant was surprised to realize that they were dried peppers. In addition, the approach of the village people to themselves disappointed the pro-Ottoman lieutenant. With this story, Ömer Seyfettin reflected the reader the view of the Balkan nations towards the Ottomans, their thoughts about the Ottoman Empire, and that the idea of Ottomanism is a wrong ideology.

Ottomanism critique does not appear only in Ömer Seyfettin's stories. His articles also included criticism of the idea of Ottomanism. Ömer Seyfettin also criticizes the idea of Ottomanism in his articles titled Conceptual Depression, An Answer That Has to Wait, Who Are Those Who Shattered Graeat Turkishness, and The Idea of Turkism. Ömer Seyfettin, who states that it is not possible to implement the idea of Ottomanism, reacts to the fact that some intellectuals follow this ideology. Emphasizing that the term "Ottoman Nation" is a wrong expression, Ömer Seyfettin underlines that all minorities in the state are segregated nations. He emphasizes that it is not possible to gather them under the umbrella of an Ottoman nation, and that are Ottoman Empire is not a nation but a state name.

Ömer Seyfettin made a comparison of Ottoman and Turkism through contrasting characters in his stories, and published stories about Turkism, which was his ideological thought, was victorious over Ottomanism. He directly expressed his thoughts on Ottomanism in many articles he wrote and in the preface to the story of Our Companions and expressed why the thought of Ottomanism was a wrong and invalid movement of thought. Ömer Seyfettin, who made various efforts for the formation of Turkish consciousness in a period when the state was under very difficult political, military, and economic conditions, predicted that the country could only get out of this situation with a national consciousness and unity. Although his lifetime was not enough for the establishment of the Republic, it is certain how accurate Ömer Seyfettin's ideas were when we look at the issue with historical events and facts.

